

Tájékoztató
Békés megye természetvédelmi állapotáról

Előterjesztő: Tirják László igazgató
Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság

Szarvas
2011. március

A természetvédelem helyzete Békés megyében

Természetvédelmi feladatkörök

A természetvédelmi tevékenységekben meghatározó változásokat hozott a 2005. év. Ettől az időponttól az államigazgatási hatáskör a nemzeti park igazgatóságoktól a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségekhez került, a nemzeti park igazgatóságok legfőbb feladatköre a természetvédelmi kezelés ellátása, amely a természeti értékek felmérésétől a konkrét kezelési beavatkozásokon át a bemutatásig és az őrzésig terjed a védett és Natura 2000 területek, valamint a védett természeti értékek vonatkozásában. A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság tevékenysége is ennek megfelelően alakult az elmúlt években.

Védett és Natura 2000 területek

Jelenleg Békés megye területén - a Körös-Maros Nemzeti Parknak a megyére eső területeit is beleértve - 5 országos jelentőségű védett természeti terület található, 29.731 hektár kiterjedésben. Az országos jelentőségű védett természeti területek a megye területének 5,2 %-át fedik le, ezzel Békés megyében a védett területek aránya jelentősen elmarad az országos átlagtól (9,2%).

Terület neve	Békés megyei terület	Teljes terület
Körös-Maros Nemzeti Park	29568 ha	51125 ha
Szarvasi Arborétum TT.	45 ha	45 ha
Szarvasi Történelmi Emlékpark TT.	1 ha	1 ha
Dénesmajori Csigáserdő TT.	5 ha	5 ha
Szeghalmi Kék-tó TT.	112 ha	112 ha

A védett természeti területek sorában feltétlenül szólnunk kell a helyi jelentőségű védett természeti területekről is. Ezek védetté nyilvánítása és kezelése a települési önkormányzatok hatáskörébe tartozik. A legutolsó részletes felmérés szerint (szerk: Tardy J. 1996: Magyarországi települések védett természeti értékei. Mezőgazda kiadó.) Békés megyében mintegy 150 objektum állt ilyen oltalom alatt 650 hektár területtel. Ez számát tekintve az országos átlagnak megfelelő érték volt.

A helyi jelentőségű védett természeti területek és természeti emlékek száma Békés megyében:

Battonya	1 db	Gerendás	3 db	Mezőhegyes	11 db
Békés	15 db	Gyomaendrőd	5 db	Mezőkovácsháza	24 db
Békéscsaba	31 db	Gyula	31 db	Okány	1 db
Bélmegyer	2 db	Kétegyháza	1 db	Orosháza	23 db
Csabacsúd	7 db	Kondoros	2 db	Szarvas	23 db
Csabaszabadi	1 db	Körösladány	1 db	Szeghalom	5 db
Doboz	5 db	Körösnagybány	2 db	Tarhos	1 db
Dombiratos	1 db	Lökösháza	1 db	Tótkomlós	1 db
Füzesgyarmat	1 db	Mezőberény	2 db	Zsadány	1 db

Örvendetes fejlemény, hogy ismereteink szerint jelenleg Békés megye 27 településén 202 objektum áll helyi védelem alatt. Ezek pontos területe nem ismert, mert nem minden határozat tartalmaz erre vonatkozó adatot, de biztosan meghaladja a 788 hektárt.

Több települési önkormányzat fordít különös figyelmet speciális **táji értékeink**, a **kunhalmok** védelmére. Az Alföldön megtalálható halmok felbecsülhetetlen kultúrtörténeti értékkel bírnak, a gyepes felszínűek pedig jelentős természeti értékek hordozói is lehetnek. Igazgatóságunk nyilvántartása alapján Békés megyében 1545 kunhalom található. Ezek közül mintegy 377 olyan halmot tartunk számon, melyek még megmenthetők, gyakorlati védelmük magasságuknál, formájuknál fogva megoldható. Szerencsére egyes halmok megmentésére több helyi kezdeményezés történt a megyében (pl.: Csárdaszállás, Kétegyháza, Szabadkígyós), Gyula Város Önkormányzata pedig átfogó programot tervez a gyulai halmok védelme érdekében, mely törekvéseket Igazgatóságunk messzemenőleg támogatja.

Emlékoszlop ünnepélyes avatása a csárdaszállási Baráth-halmon

A Békés-Csanádi háton az egykor végeláthatatlan **lőszpuszták** napjainkra szinte teljesen eltűntek, út menti mezsgyékre szorultak, gyakran csupán néhány négyzetméteres állományok utalnak az élővilág hajdani csodálatos gazdagságára. A Dél-Tiszántúlon, a Körös-Maros Nemzeti Park működési területén fellelhető mezsgyék 5-10 méter szélességű gyepsávok a közutak, vasutak, földutak, csatornák, erek mentén. Békés megyében a mezsgyéken található védett természeti értékek előfordulása miatt két mezsgyét is helyi jelentőségű, védett természeti területté nyilvánítottak. Az egyik Mezőkovácsháza és Battonya között húzódó közút melletti mezsgye, a másik pedig Kondoros határában lévő bókoló zsálya termőhelye.

*Mezőkovácsháza- Battonya közötti út menti helyi jelentőségű
védett természetvédelmi terület*

Natura 2000 területek

Békés megyében 31 Natura 2000 terület került kijelölésre összesen 80.888 ha (a megye 14,4%-a) kiterjedésben. Ez a védett területekhez hasonlóan szintén elmarad az országos átlagtól (21%). Ebből a különleges madárvédelmi területek Békés megyében 52.695 ha-t (a megye 9,4%-a), a jóváhagyott természetmegőrzési területek 51.879 ha-t (a megye 9,2%-a) tesznek ki. Mint látható, a két típus jelentős átfedésben van. Ezen túl 27.935 ha országos jelentőségű védelem alatt is áll, a nem védett Natura 2000 területek nagysága 52.953 ha.

A különleges madárvédelmi területek kijelölése a Madárvédelmi Irányelv (Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds) I. mellékletén szereplő madárfajok, valamint a rendszeresen előforduló, az I. mellékletben nem szereplő vándormadarak listáján szereplő fajok alapján történt. A különleges természetmegőrzési területek és kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek kijelölésének alapját az Élőhelyvédelmi Irányelv (Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild flora and fauna) I. függelékében felsorolt élőhelytípusok, valamint a II. függelékben felsorolt állat- és növényfajok képezték, amelyeket a 275/2004 (X. 8.) Kormányrendelet emelt át a magyar jogrendbe. A Natura 2000 területek helyrajzi számos listáját és térképeit a 14/2010. (V.11) KvVM rendelet tartalmazza.

Az Európai Bizottság sem a magyarországi madárvédelmi-, sem a természetmegőrzési területek kijelölési arányát nem tartotta kielégítőnek, ezért további Natura 2000 területek kijelölésére kötelezte hazánkat, ezek azonban Békés megye területét jelenleg nem érintik.

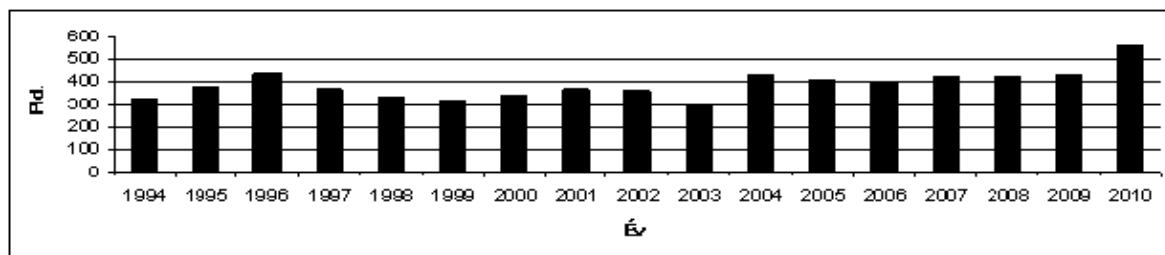
Védett természeti értékek

Magyarországon jelenleg közel 1400 vadonélő növény- és állatfaj áll területtől független természetvédelmi oltalom alatt, ezeknek mintegy harmada a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság működési területén is előfordul. Megkülönböztetett figyelmet érdemelnek ezek közül azok a fajok, amelyek állományának meghatározó része fordul elő Békés megye területén, mint az **erdélyi hérics** (*Adonis transsylvanica*) a **bókoló zsálya** (*Salvia nutans*), a **dobozi pikkelyes csiga** (*Hygromia kovacsi*) vagy a **túzok** (*Otis tarda*), amelynek megőrzése a Nemzeti Parknak nemzetközi egyezmények alapján is kötelezettsége.

Magyarország első fokozottan védett növényfaja, az erdélyi hérics (Adonis hybrida) hazánkban csak Békés megyében fordul elő.

A **túzok-védelem magyarországi központja** az 1979 óta működő dévaványai Túzokvédelmi Állomás. A másutt is folyó szabadtéri állományvédelem mellett az Állomás végzi a természetes élőhelyén nem megvédhető tűzok fészekaljak mentését, felnevelését és visszajuttatását a természetbe. E munkában jelentős előrelépést hozott a pályázati forrásból megvalósított **Túzokvédelmi Mintaterület**, amely egy 400 hektáros bekerített és speciálisan kezelt terület, amely Európában egyedülálló természetvédelmi projekt.

A tavaszi tűzokszinkron eredményei Dévaványa térségében, 1991-2010

Sztyeppei maradványfaj a bókoló zsálya (Salvia nutans). Szintén csak Békés megyében fordul elő hazánkban.

A pusztai tyúktaréj (Gagea szovitzii) mindössze néhány éve került elő a Nemzeti Parkban, egyben az országban is először.

Az atracélcincér (Pilemia tigrina) hazánkban csak a Körös-Maros közén és a Mecsekben fordul elő.

2010-ben a Körös-Maros Nemzeti Park területi átlagában **901 milliméter csapadék hullott**, de több helyen az 1000 millimétert is jóval meghaladó értéket regisztráltak. A fenti csapadékösszeg a Nemzeti Park Békés megyét érintő területén is **rendkívüli viszonyokat eredményezett**. Mind az élővilág, mind pedig a természetvédelmi területkezelések szempontjából egyedülálló hatása volt a tavalyi évnek.

Az élővilág tekintetében a legnagyobb károkat a sokéves csapadékátlag kétszeresét - háromszorosát hozó májusi, valamint a június közepi, tartós, helyenként jégesővel párosuló időszak okozta. Az intenzív esőknek köszönhetően, a vízi- és partimadarak fészkei tönkrementek, elsősorban a fokozottan védett gólyatöcs (*Himantopus himantopus*), gulipán (*Recurvirostra avosetta*), piroslábú cankó (*Tringa totanus*), nagy goda (*Limosa limosa*) és székicsér (*Glareola pratincola*), de más földön fészkelő fajok költései is eredménytelenek voltak. Példaként említhetjük a kardoskúti Fehér-tó szegélyzónájában kialakult 42 páros gólyatöcs-telep esetét (kialakulása országos viszonylatban is nagy jelentőségűnek számított), ahol a fészkek aljak egy kivételével mind megsemmisültek egy májusi viharnak köszönhetően.

Külön is szót kell ejtenünk a Körös-Maros Nemzeti Park címermadaráról, a tűzokról (*Otis tarda*), melynek első, tavaszi költése döntő részt szintén megsemmisült. Tekintettel arra, hogy a tűzok jellemzően két tojást rak, és a kakasok 4-5, a tyúkok pedig 3-4 évesen válnak ivaréretté, egy ilyen alacsony sikerességű év több évre visszavetheti az elmúlt évtizedben lassú gyarapodást mutató állomány további növekedését. A sok sikertelen költés és a mezőgazdasági munkák májusi kényszerű felfüggesztése miatt mindössze egy fészekaljából kellett tojásokat menteni az Igazgatóság által üzemeltetett, az ország egész területéről származó mentett tojásokat fogadó, majd a fiókákat felnevelő dévaványai Tűzokvédelmi Állomásra.

Békés megyében az elmúlt 20 év legrosszabb költési eredményességét regisztráltuk a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) esetében is. Mindössze a párok kétharmad része költött sikeresen, a kirepült fiókák átlaga messze elmaradt az átlagos éveketől. Szintén nagyon kedvezőtlen év volt világszinten veszélyeztetett ragadozómadárfajaink, a kerecsensólyom (*Falco cherrug*), a parlagi sas (*Aquila heliaca*) és a kék vércse (*Falco tinnunculus*) költése szempontjából. Mind a sikeres költések aránya, mind a kirepült fiatalok száma alacsony volt. Előfordult, hogy fészkekből kiesett, elpusztult fióka került elő, de volt olyan eset is, ahol az évtizedes fészkek a heves viharok során teljesen tönkrementek. Sok madárfajnál tapasztalhatóak voltak a nyár végéig elhúzódó, alacsony eredményességű pótköltések.

A Földeák – Mezőhegyes sávban 2010. június 18-án végigsöpört **jégvihar** az emberi értékek mellett jelentős károkat okozott a Csanádi-puszták élővilágában, a természetvédelmi oltalomban részesülő és a nem védett fajokban egyaránt. A pusztulásra példaként említhetjük, hogy a mintegy 30 percig tartó, rendkívül heves viharban elpusztult egy vegyes, szürke gém (*Ardea cinerea*), bakcsó (*Nycticorax nycticorax*), kis kócsag (*Egretta garzetta*), üstökösgém (*Ardeola ralloides*) és kanalasgém (*Platalea leucorodia*) alkottatta gémtelep szinte teljes szaporulata (min. 195 fióka), ahol a jég agyonverte a madarakat is. Megsemmisült továbbá egy 71 páros fattyúszerkő-telep, egy kékvércse-telepen pedig 21 kifejlett egyed pusztult el, tojásos fészekaljakat hagyva maguk után. A térségben élő, a szomszédos szerbiai állománnyal kapcsolatban lévő, 35-40 példányos tűzokpopulációt akár kritikus mértékben is érinthette a jégvihar. Különösen a jóval kisebb termetű tyúkok esetében elképzelhető, hogy jelentős pusztulás következhetett be. Erre vonatkozóan azonban jelenleg nem áll rendelkezésre információ, az állomány nagyságáról az áprilisi dürgési időszakban lehet pontosabb képet kapni.

A 2010. június 18-i pusztító jégvihar a Montág-pusztán

Speciális, a belvízhelyzettel összefüggő eseménye volt a 2010 évnek a Hortobágy-Berettyót és a Hármasköröst érintő, nyári időszakban bekövetkezett **halpusztulás**. Ennek kapcsán a Hortobágy-Berettyón 2010. június 15-től, a Hármaskörösön pedig 2010. június 15-től július elejéig III. fokú vízvédelmi készültséget tartott fenn a Körös-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság. A vizsgálatok alapján a halpusztulás oka az igen magas szerves anyag tartalom és oldott foszfát tartalom mellett jelentkező oxigénhiányos állapot lehetett. A szennyezés kialakulásában alapvető szerepe volt az elhúzóódó ár- és belvízi helyzetnek, amelynek következtében a Tisza visszaduzzasztó hatása miatt a Hortobágy-Berettyó, majd a Hármaskörös is nyári időszakban, heteken keresztül állóvíz jellegűvé vált.

2010-ben **növekedett** a védett természeti területek állapotát veszélyeztető az **illegális fakivágások**, falopások száma.

A téli tüzelő előteremtése érdekében, az Igazgatóság vagyonkezelésében lévő erdőkben, fás növényzettel borított területeken olyan szakszerű beavatkozások elvégzését ajánljuk fel, amelyet az önkormányzat a közmunkaprogramban, vagy más formában a rászorulóknak fel tud továbbítani. Ezen munkák elsősorban a természeti értékekre káros behurcolt fajokból álló cserjések (pl. gyalogakác) kitakarítása, széltörések még tüzelésre alkalmas faanyagának összegyűjtése, vágástakarítás, illetve erdészeti állománynevelési tevékenységből állnak. Az így kitermelt faanyagot az önkormányzatok általában a rászorulóknak tüzelőhöz juttatása céljából használják fel, például Geszten, míg Gyomaendrődön a fából brikett előállítását és felhasználását tervezik az önkormányzat szociális intézményeiben.

A mezei és erdei lopások megakadályozása érdekében a rendőrség szervezeti egységeivel, a polgárőrség szervezeteivel, halászati vizek halőreivel és a vadásztársaságok szakembereivel működünk együtt. Példa van arra is, hogy az Igazgatóság a települési önkormányzattal írásbeli együttműködési megállapodást köt, ahol a településőrség hatékony működtetésének elősegítése a megjelölt cél.

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program természetvédelmi vonatkozásai

A nemzeti park igazgatóságok jelentős feladatot láttak és látnak el az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) működtetésében. Az ÚMVP érintett intézkedései a természetvédelemi szempontú mezőgazdálkodás terjedését ösztönző intézkedések: az agrár-környezetgazdálkodási és a Natura 2000 gyepterületek kompenzációs támogatások; a táj- és természetvédelmi célú értékteremtést célzó nem termelő beruházások támogatása jogcím, melyen keresztül, például mezővédő fásításra, gyeptelepítésre, rovarteleltető bakhátak kialakítására, madárvédelmi berendezések kihelyezésére lehet pályázni és anyagi forrást igényelni a megvalósításhoz.

Az **agrár-környezetgazdálkodási támogatások** (AKG) természetvédelmi szempontból legértékesebb részei zonális programjai, melyek a Magas Természeti Értékű Területeken (MTÉT) valósulnak meg. Nagy vívmány, hogy Békés megyét érintően 2009. szeptember 1-jétől 3 Magas Természeti Értékű Terület működik: a Dévaványa és környéke-, a Békés-Csanádi hát- és a Kis-Sárrét Magas Természeti Értékű Terület. Itt többlet pénzforrásokra is lehet pályázni, így nem véletlen, hogy több önkormányzat is kérte az agrár-környezetgazdálkodási lehetőséget.

A Dévaványa és környéke Magas Természeti Értékű Terület 77 564 ha kiterjedésű, Békés megye északi részét, Bucsa, Dévaványa, Ecsegfalva, Füzesgyarmat, Gyomaendrőd, Kertészsziget, Körösladány, Szeghalom települések külterületét, illetve azok részeit foglalja magába. A Békés-Csanádi hát Magas Természeti Értékű Terület, mely a Békés megye délnyugati részén lévő, Békéssámsón, Kardoskút, Orosháza, Tótkomlós településeket érinti, a Csongrád megyébe eső területekkel összesen 40 580 hektáros kiterjedésű. Új Magas Természeti Értékű Terület a megyében a Kis-Sárrét MTÉT, 40 616 hektáron, Biharugra, Geszt, Körösnagyharsány, Mezőgyán, Okány, Sarkadkeresztúr, Szeghalom, Vésztő, Zsadány térségében.

Az MTÉT területekre vonatkozó célprogramok önkéntességen alapulnak, a tűzok, a kékvércse, a vadludak és darvak élőhelyeinek megőrzését, fejlesztését célozzák, egyben jelentős többlet támogatást biztosítva az eredményesen pályázó gazdáknak.. Fontos előíráscsomagok a környezetvédelmi, illetve természetvédelmi célú, művelési ág váltásra irányuló gyeptelepítési célprogramok, melyekhez ugyancsak pályázati úton, önkéntesen lehet csatlakozni.

A 2009-2014 között zajló AKG ciklusban, előzetes információink szerint, a három területen, a meghirdetett célprogramokra, közel 33 910 hektárra nyújtottak be a gazdálkodók támogatási kérelmet. A legtöbben a tűzokvédelmi programcsomagokat választották, amelyeknél hektáronként akár 300 eurót meghaladó támogatás is pályázható az általános, területalapú támogatáson felül.

Az Igazgatóság szerepe az AKG-ban összetett, elsősorban szakmai véleményekkel, szakértőként segíti a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal munkáját.

Virágos táblaszegély egy Magas Természeti Értékű Területen

A Natura 2000 hálózat kijelölése és kihirdetése után megjelent a 128/2007. (X.31.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól, amely alapján évente 38 euró támogatás vehető igénybe hektáronként. A kormányzati előkészítés szerint, jövő évtől a magán erdőtulajdonosok is igényelhetnek hasonló támogatást. A nemzeti park igazgatóság, a Natura 2000 hálózathoz tartozó szakmai feladatokon túl, szakértőként közreműködik a program végrehajtási folyamatában.

A természeti értékek megóvása és fejlesztése

Az Igazgatóság valamennyi tevékenységének végső célja a gondozásunkra bízott természeti értékek megőrzése, fenntartása és a nagyközönség számára történő bemutatása. Igazgatóságunk fennállása óta a sajátos arculatú dél-tiszántúli táj természeti értékeinek és területeinek megóvását, fejlesztését és bemutatását tekintette elsődleges feladatának.

A 2010-es év rendkívüli időjárási viszonyai kezelési feladatok ellátását is rendkívül megnehezítették. Egyes területek egész évben megközelíthetetlenek voltak, így a szükséges munkák részben elmaradtak.

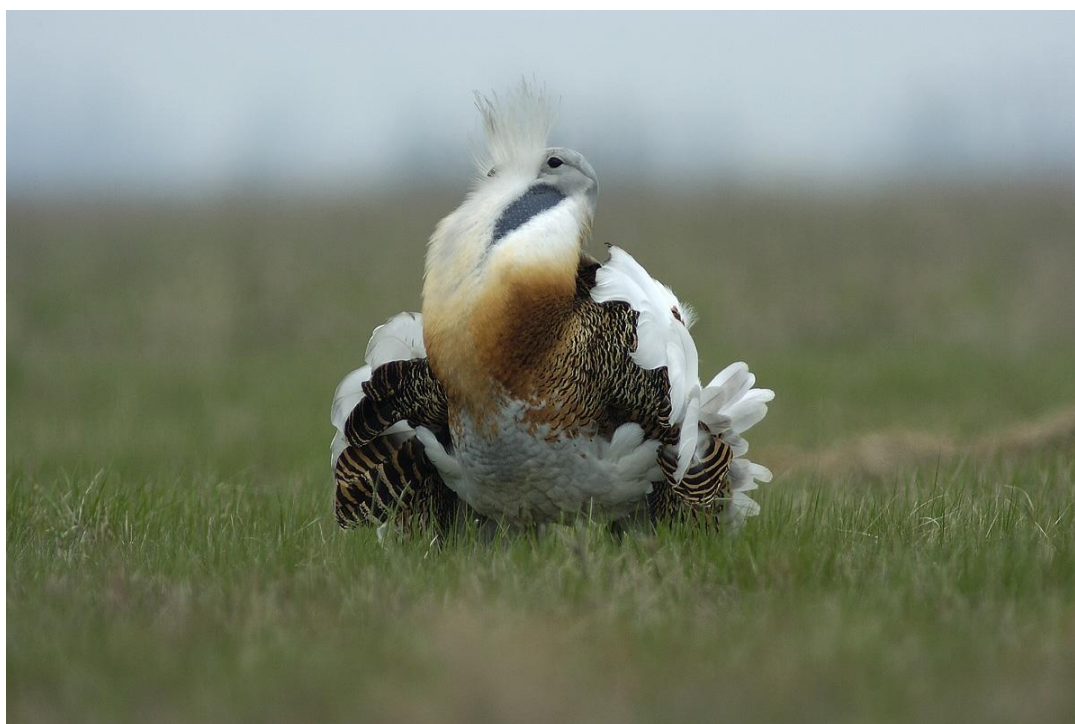
Bár a fűtermés kedvezően alakult, a kaszálások optimális időszakában sok területen a talajviszonyok nem tették lehetővé a kaszálás megkezdését, így azt júliusra, helyenként augusztusra kellett halasztani. A tartós, nyári hullámtéri elöntés miatt a Körös-ártéren a

gyepterületek kaszálhatatlanokká váltak, fűtermésük berothadt, megsemmisült. A 2010. június 18-ai jégverésben jelentős mértékben károsodott a Tompapusztai löszgyep vegetációja is.

Az Igazgatóság természetvédelmi célú szántóföldi területkezelését is nagyban nehezítették a belvízi elöntések és a kedvezőtlen út-, illetve talajviszonyok. A speciális üzemeltetésű Tűzokvédelmi Mintaterületen az őszi búza és őszi káposztarepce vetések jelentős része károsodott a hosszan tartó tavaszi vízborítás miatt, így fajvédelmi rendeltetésüket csak részben tudták ellátni.

A kezelési feladatok minél eredményesebb ellátása érdekében Igazgatóságunk igyekezett az **Uniós források** kínálta lehetőségeket minél jobban kiaknázni. A védett természeti területek állapotának fenntartását, javítását szolgáló tevékenységekre a **Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program** biztosított forrásokat. E programban Igazgatóságunk **négy nyertes pályázatot bonyolított le 844.297.000 Ft** értékben. Jelenleg a **Környezetvédelem és Energia Operatív Program** keretében két nyertes pályázatunk biztosít fejlesztési forrásokat **861.325.000 Ft** értékben.

Az Európai Unió szempontjából is kiemelt jelentőségű fajok védelmére a közvetlen uniós koordinálású LIFE programok biztosítottak többlet lehetőséget. A kék vércse (*Falco tinnuncius*) állományának megerősítését szolgáló projektnek a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság a koordinátora, míg a tűzok és a kerecsen sólyom védelmét szolgáló programokban partnerként közreműködünk.

A tűzok (Otis tarda) a Nemzeti Park címermadara. Állománynövekedésének fenntartása, a nemzeti parki és a kapcsolódó romániai és szerbiai határ menti állományok összehangolt megerősítése az egyik legkiemelkedőbb feladat

„A kék vércse védelme a Pannon régióban” címmel Igazgatóságunk az Európai Bizottság által támogatott, 386 millió Ft összköltségvetésű, 4 éves futamidejű **LIFE Nature programot** nyert el és koordinált 2006 januárjától. A programban más magyarországi nemzeti park igazgatóságok mellett romániai partnerszervezeteink is rész vettek. Az aktív

védelmi tevékenységnek köszönhetően program időszakában egyértelmű állomány növekedés volt tapasztalható, mind a magyarországi, mind a partiumi és bánsági programterületeken.

Békés megye területén él a magyarországi tűzokállomány mintegy egyharmada. Dévaványa térségében '70-es évek második fele óta zajlik aktív tűzokvédelem. 1997-óta ezt a tevékenységet a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság végzi, 2004-től 2008-ig a „Tűzok védelme Magyarországon” Life Nature projekt is segítette ezt a munkát.

A **kerecsensólyom** (*Falco cherrug*), az eurázsiai pusztákon élő „turulmadár”, 1997-től újra fészkel a megyében, de az első sikeres költés 2002-ig váratott magára. 2009-ben 14 kerecsensólyom fészekről tudunk, melyekből 47 fióka repült ki. A kerecsensólyom védelmét 2007-óta „A kerecsensólyom védelme a Kárpát-medencében” Life Nature projekt is segíti.

Ugyancsak igen pozitív hatásúak voltak a 2010-es és 2011-es év **közmunka program** pályázata, amelyek a védett területek kezelésében nyújtott segítség mellett segítettek a környező településeken élők munkához jutásában is. 2010-ben Igazgatóságunk 28 főt foglalkoztatott a közmunka program keretében átlagosan 8,5 hónapig, és 17 fő továbbfoglalkoztatása valósult meg 1,2 vagy 4 hónapos időtartamra. A 28 fő közmunkásunk közül 21 fő volt Békés megyei, Békésszentandrás, Biharugra, Dévaványa, Kardoskút, Orosháza, Szabadkígyós és Szarvas településekről.

Sikeresen pályáztunk a **Közmunka Programra 2011-ben** is, melynek keretében napi 8 órában, az év elejétől december 31-ig tudunk munkát biztosítani 38 fő közmunkásnak, akik közül 31 fő békés megyei, Békésszentandrás, Biharugra, Dévaványa, Kardoskút, Orosháza, Szabadkígyós és Szarvas településekről.

Az ökoturizmus fejlesztése és környezeti nevelés

A térség és a megye idegenforgalmi attrakcióinak sorában fontos helyet foglal el a **természeti értékek bemutatása**, amely a többi programlehetőséggel (fürdő, horgászat, stb.) együtt tud gazdag kínálatot biztosítani az érdeklődők számára.

A fentiek okán az **ökoturizmus** fejlesztésének igen nagy figyelmet szentelünk, mivel a szabályozatlan idegenforgalommal szemben a megfelelően szervezett, irányított és kiszolgált ökoturizmus úgy képes kellemes kikapcsolódást és kultúralt ismeretszerzést biztosítani, hogy közben nem veszélyeztetheti a természeti értékek fennmaradását. Az évek folyamán három látogatóközpont és erdei iskola (Körösvölgyi Látogatóközpont, Réhelyi Látogatóközpont, Bihari Madárvárta), hat tanösvény, több kerékpáros és gyalogos túraútvonal kialakítására került sor.

A **Réhelyi Látogatóközpont** 1986 óta üzemel és azóta a térség szakmai, turisztikai és oktató bázisává fejlődött, amely 2003-ban, sikeres pályázatnak köszönhetően, új oktató és szállásépülettel bővült. Sajátossága a tűzokvédelmi munka és ősi magyar háziállatfajták bemutatása. A múzeumi épület emeleti részén található állandó kiállítás bemutatja a terület egyedülálló értékét a tűzokot, valamint a tájegység élővilágát és történetét. A központ külső bemutatóhelyein tűzok, magyar szürke marha, bivaly, rackajuh, mangalica sertés, baromfi- és galambfajták figyelhetők meg. A látogatóközpontból kiindulva tanösvény mutatja be a terület jellemző növény- és állatvilágát. A védett területen kijelölt kerékpártúra útvonalak bejárásához kerékpárok bérelhetők. Az oktató- és szállásépületben 48 fő részére szállás

vehető igénybe. Szakmai továbbképzések, előadások, tréningek megtartására nyújt lehetőséget az épületben található két 50 fő befogadóképességű előadóterem és a két 25 fős oktatóterem. A Réhelyi Látogatóközpontban működő Kődvirág Erdei Iskola minősített erdei iskola programszolgáltató hely.

A Réhelyi Látogatóközpont épületegyüttese

A 2003 májusában pályázati forrásból megépített és megnyitott **Körösvölgyi Látogatóközpont** a szarvasi Anna-ligetben, az Igazgatóság székházának szomszédságában található. A látogatóközpont sajátosságát a Dél-alföld természeti értékeinek bemutatása jelenti. A főépületben a Dél-Tiszántúl természeti értékeit bemutató állandó kiállítás tekinthető meg. A 100 fő befogadóképességű, korszerű technikával ellátott konferencia terem, és a 25 fős oktatóterem konferenciák, tréningek helyszíneként szolgál. Az Anna-ligetben kialakított 2 km hosszú, 8 bemutató táblával ellátott tanösvény került kialakításra, amelyet gyógynövényes kert és a park faállományát bemutató gyűjteményes kert egészít ki. A Körösvölgyi Látogatóközpont is várja erdei iskolás programokkal a diákokat.

A Körösvölgyi Látogatóközpont madártávlatból

A 2007-től működő **Bihari Madárvárta** uniós forrásból létesített, hagyományos szerkezetű, bihari tájra jellemző építészeti stílus elmeit tükrözi. Az erdei iskola környezettudatosságra nevelő táborok, szakmai műhelymunkák helyszíne. A szállásépületben 7 db 3+3 ágyas fürdővel ellátott lakrész és 3 db 2 ágyas, szintén külön fürdővel rendelkező szoba található, így összesen 48 fő elszállásolására alkalmas. 90 m²-es nagyterme előadások, értekezletek, gyakorlati foglalkozások lebonyolításának optimális színtere, valamint a hozzá kapcsolódó melegítőkonyhával az étkeztetés megoldására is alkalmas. Az épület teljes felszereltségéhez egy komplex oktatási eszközrendszer is hozzátartozik.

A Bihari Madárvárta

Fejlesztési terveink között még egy látogatóközpont megépítése szerepel Kardoskút térségében (Sóstói Látogatóközpont), melynek tervei rendelkezésre állnak. A Sóstói Látogatóközpont küldetése a természeti értékek bemutatása, különös hangsúlyt fektetve a madárvonulásra, a Vásárhelyi-pusztára, a gazdálkodási formák, a tanyavilág bemutatására teljes egészében a hagyományokra alapozva.

2005-től évente megjelenteti Igazgatóságunk a Nemzeti Park **Turisztikai Programajánló** füzetét. Ez az kiadvány a természetet kedvelő, kirándulási, pihenési célból hozzánk érkező vendégeknek nyújt átfogó képet programjainkról, kiállítóhelyeinkről és azok szolgáltatásairól. Minden évben megrendezésre kerülnek a „Jeles Zöld Napok”, ilyenkor különböző helyszíneken – bemutatóhely, védett terület – természetvédelmi, kulturális- és hagyományőrző programokkal várjuk az érdeklődőket. Immár tradicionálisnak nevezhető a kardoskúti önkormányzattal közösen évente megrendezett „Fehértó Napja” is.

Több ökoturisztikai és környezeti nevelési együttműködés alakított ki Igazgatóságunk térségbeli partnerszervezetekkel, melyek közül néhányat felsorolunk a teljesség igénye nélkül: Körösök Völgye Natúrpark Egyesület, Dél-Alföldi Regionális Marketing Igazgatóság, Körösvidéki Horgász Egyesületek Szövetsége, Közép-Békési Területfejlesztési Önkormányzati Társulás, Általános Művelődési Központ Általános Iskola – Szabadkígyós, Történelmi Gellértegyházért Alapítvány, Nepomuki Szent János Lovagrend Egyesület, Békés Megyei Önkormányzat, Békés Megyeért Vállalkozásfejlesztési Közhasznú Közalapítvány.

Igazgatóságunk részt vett és támogatta a Marosháti Kistérség Turizmusáért Egyesület „Gyalogtúra útvonalak hálózata a Marosháton” c. pályázatát is gyalogtúra útvonalak kijelölésével, táblák szövegének elkészítésével, kiállítási anyag biztosításával. Az Egyesület gesztorságával a Száraz-ér mentén lévő települések (Tótkomlós, Mezőkovácsháza, Nagyér, Mezőhegyes, Békéssámson) összefogásával a nyertes pályázat keretében 2010. június 25-én került átadásra Tótkomlóson a Természet Háza pihenőhely (az egykori Kisbirtokos), amely kiállítás és rendezvény székházául is szolgál a jövőben. A pályázat teljes költsége mintegy 164.550.000 forintot tett ki.

A **Körösök Völgye Turista Egyesülettel** folytatott együttműködés keretében kölcsönösen támogatjuk egymás tevékenységét a környezeti nevelés és szemléletformálás területén.

A **Manófalva Oktatási Alapítvánnyal** az idei évben az alapítvány iskolájában, valamint a Réhelyi Látogatóközpontban több természetvédelmi és hagyományőrző programot (Víz Világnapja és Meteorológiai Világnap rendezvény, Őszirozsa Természetvédelmi Vetélkedő) szerveztünk iskolások részére.

A **Dévaványai Kulturális és Hagyományőrző Egyesülettel**, illetve a Nimfea Természetvédelmi Egyesülettel kölcsönösen támogatjuk egymás munkáját. Több természetvédelmi és környezeti nevelési programot szerveztünk az érdeklődők részére (IV. Természetvédelmi Tábor, Takarítási Világnap, Vers-és Prózamondó Verseny).

Madárgyűrzés a természetvédelmi táborban

Igazgatóságunk az ország egész területén rendszeresen részt vesz **kiállításokon, fesztiválokon**. Ezekon a helyszíneken, valamint a nemzeti parki hálózaton keresztül népszerűsítjük nemzeti parkunkat és Békés megyét is. Minden évben megjelenünk a budapesti

Utazás Kiállításon, a Nemzeti Parkok Hete megnyitó rendezvényein. Rendszeresen részt veszünk és támogatjuk a Hagyományörző Juniális rendezvényt a Vésztő-Mágor Történelmi Emlékhelyen és az ősi magyar háziállat fajtákból készült termékek népszerűsítését felvállaló gyulai **Várkerti Vigasságokon**.

2010. óta működik a „**Nemzeti Parkok Boltja**” Sopronban. Az üzletben a nemzeti parkok saját termékei és a területükön működő bio-, ökogazdálkodók áruai is megtalálhatók: szürke marhából készült szalámi, hús, lekvárok, kompótok, gyümölcslevek, gabonafélék. A bolt célja, hogy elérhető áron közelebb vigye a fogyasztókhoz a védett területeken ökológiai módszerekkel előállított hazai termékeket. A Tűztorony közelében, idegenforgalmi szempontból is frekvenciált helyen lévő kis üzletben a természetvédelmi programokról, szállásokról, turisztikai lehetőségekről is információt adnak, így a nemzeti parki hálózaton keresztül is népszerűsítjük Békés megye természeti és kulturális örökségét.

Régi magyar háziállat fajták és ökotermékek terjesztése

A védett természeti területek élőhely fenntartási munkái egyre több helyen régi magyar háziállat fajtákkal történő legeltetéssel történnek. Az extenzív legeltetéses gazdálkodás kedvező a gyepeket faj összetételére, ugyanakkor élőhelyet biztosít a legelőkhöz kötődő madárfajok (pl.: vörös és kék vércse, ugartyúk, tűzok, stb.) és emlősök (pl.: ürge) számára. A nemzeti kincssé nyilvánított védett őshonos és veszélyeztetett állatfajták, mint a **magyar szürke szarvasmarha**, **racka** és **cigája** juh, a természetes gyepek kezelési feladatain kívül idegenforgalmi értékkel bíró tájképi elemként is szolgálnak. Kulturális örökségünk részeként szerepet kapnak a hagyomány őrzésben, ezek a gulyák és nyájak a pásztor hagyományok fennmaradásának legjelentősebb helyszínei.

Legelő szürkemarha a kardoskúti pusztán

A térség fejlődése és ismertsége szempontjából fontos tényezőnek tartjuk a helyben megtermelt, jó minőségű **ökotermékek** előállítását és piacra juttatását is. Ennek érdekében tervezzük minél több nemzeti parki terület **bio-minősítési eljárásának lefolytatását**.

A Nemzeti Park állatállománya a génmegőrzés és területkezelés mellett lehetővé teszi az ebből származó termékek előállítását is. Alapelvünk, hogy a szarvasmarha és bivaly hústermékek feldolgozása és értékesítése során elsősorban a helyi kezdeményezéseket segítsük. 2009 óta egy békéscsabai húsbolttal együttműködve értékesítünk tökehúst, amely egyre népszerűbb a helyi vásárlók körében. 2010 óta, a többi nemzeti parkkal összefogva foglalkozunk szürke marhahúsból készült szárazáru előállítással, s ugyancsak ez évtől három békés megyei étterem étlapján is megjelentek a szürke marha és a bivalyhúsból készített ételek.

Ezekkel a kezdeményezésekkel olyan **termékpályákat** alakítunk ki, amelyhez kapcsolódhatnak a helyi gazdák is. Ezt a célt szolgálta a **Nemzeti Parki Termék védjegy** kidolgozása is. A „Nemzeti Parki Termék” védjegy célja, hogy támogassa a helyi termelőket, helyben élőket (gazdálkodókat, vállalkozókat, kis és közepes társaságokat) és a szolgáltatókat, akik természeti értékekben gazdag területen, hagyományos módon és a természetvédelem érdekeivel összhangban gazdálkodnak. A védjegy a védett természeti területeken megtermelt olyan termékeknek és szolgáltatásoknak ítélt oda, amelyek megfelelnek a tanúsítványi feltételeknek. A védjegy a vásárlók és fogyasztók felé minőségi garanciaként biztosítja, hogy egy termék vagy egy szolgáltatás az adott régióból származik, hogy a termék vagy a szolgáltatás környezetkímélő módon előállított, jó minőségű, és az adott területhez közvetlenül kapcsolódik. A védjegy levédése 2011-ben történt meg.

A Körös-Maros Nemzeti Park „Nemzeti Parki Termék” védjegye

Nemzetközi együttműködés

Igazgatóságunk hagyományosan jó kapcsolatokat ápol és megalakulása óta szorosan együttműködik a **magyar-román határmenti területek** kezelésével foglalkozó

intézményekkel. Az együttműködés alapját a Körös-Maros közének magyar és román oldalon fekvő, ökológiailag egymással szoros kapcsolatban álló értékes területei, elsősorban a Maros folyó alsó szakasza, valamint a Kis-Sárrét területi egységünkhöz kapcsolódó Cséffa és Nagyszalonta környéki részek adják, de 2005 óta együttműködési megállapodásunk van a **Hargita Megyei Környezetvédelmi Ügynökséggel** is, mellyel Székelyföld természetvédelmi programját támogatjuk.

Az együttműködés legfontosabb eredményeként a Maros folyó romániai alsó szakaszán egy 17 000 hektáros védett terület, a **Maros Völgyi Természeti Park** (Parcul Natural Lunca Muresului), míg a Biharugra környéki nemzeti parki területünkkel közvetlen szomszédságában egy 5002 hektáros védett terület kialakítása történt meg 2005-ben, illetve 2010-ben. A **Cséffai Természeti Park** (Parcul Natural Cefa) 2010. decemberi védetté nyilvánításának sikere annak is köszönhető, hogy Igazgatóságunk aktív szerepet vállal a Magyar-Román Környezetvédelmi Vegyes Bizottság munkájában.

A **Magyar-Román Környezetvédelmi Bizottság** munkájában a védett területek mellett kiemelt figyelmet kapnak azon veszélyeztetett fajok is, melyek védelme csak a két ország összefogásával, összehangolt tevékenysége révén lehet hatékony. **Közös fajvédelmi tevékenységeink** legfontosabb céljai: a tűzok (*Otis tarda*), a kék vércse (*Falco tinnunculus*) és a kerecsensólyom (*Falco cherrug*), illetve a réti- és a parlagi sas (*Haliaeetus albicilla*, *Aquila heliaca*). Ezeket a tevékenységet döntő részt uniós pályázati lehetőségek kihasználásával valósítottuk, illetve valósítjuk meg.

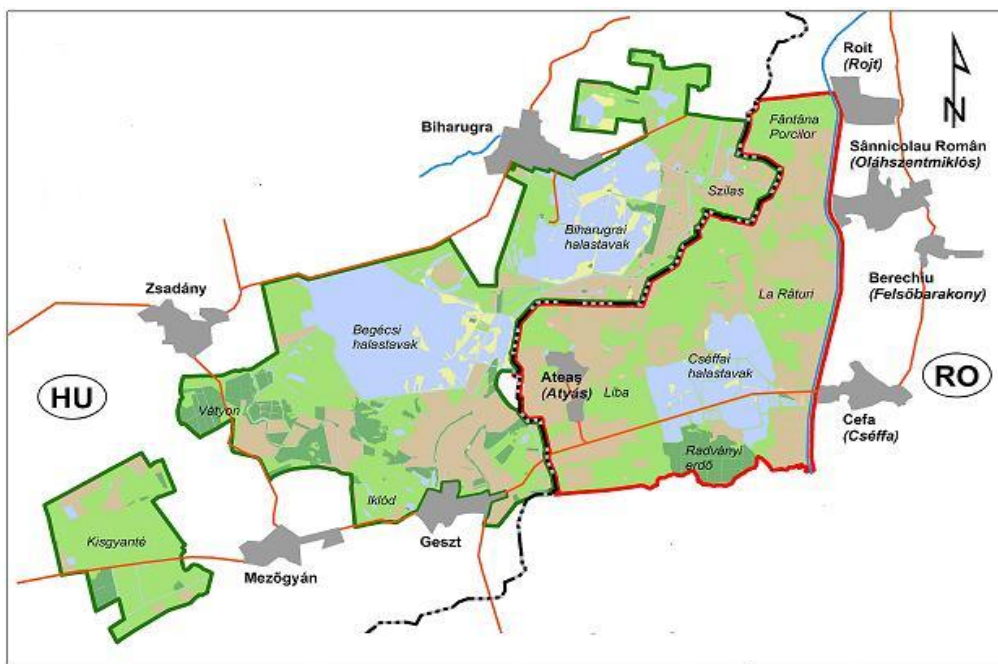

Az Igazgatóságunk koordinálásával futó kékvércse-védelmi LIFE-Nature program partnere a Bihar Megyei Környezetvédelmi Ügynökség volt 2006 és 2010 között

Együttműködéseink ugyanakkor nem csak a természetvédelmi célú kutatások, a természeti értékek megőrzését szolgáló intézkedések összehangolása céljából előnyösek, hanem a határmenti települések lehetőségeit is nagyban növelik az idegenforgalom területén.

Ez év elején a **Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program** keretében közös pályázatot nyújtottunk be a Cséffai Természeti Parkkal, kapcsolatainak és közös tevékenységeink fejlesztése érdekében. A pályázat tevékenységeinek döntő része a térség **ökoturisztikai vonzerejének növelését** célozza. A pályázat kidolgozása

az öt magyar oldalon érintett település (Biharugra, Körösnagyharsány, Zsadány, Mezőgyán és Geszt) és a két román oldalon érintett település (Cséffa, Szentmiklós) önkormányzatainak együttműködésével történt és reményeink szerint közösen, nyertesség esetén valamennyi résztvevő számára gyümölcsözően fogjuk megvalósítani.

A Körös-Maros Nemzeti Park Biharugra környéki területei és a Cséffai Természeti Park egy egységes 13.000 hektáros határon átnyúló védett területet alkotnak

A hagyományosan jó romániai kapcsolataink mellett szerbiai kapcsolataink is biztatóak. A **Magyarország-Szerbia Határon Átnyúló Együttműködési Program** keretében támogatást nyert az a fajvédelmi célú pályázat, amelyben Igazgatóságunk is partnerként vesz részt. Azon túl, hogy a program két csökkenő állományú, alapvetően pusztai területekhez kötődő madárfaj, a kék vércse és a szalakóta védelmét célozza, jelentősége abban is áll, hogy a természetvédelemben elengedhetetlen határokon átívelő tevékenységbe az Európai Unió kívüli ország is bekapcsolódhatott. A szerbiai kapcsolat kialakítása a Békés Megyei Önkormányzat és a Vajdasági Kormány közötti együttműködésnek köszönhető.

Békés megye természeti örökségének megőrzésével és bemutatásával szélesíteni kívánjuk a helyi, megyei értékek körét, ezzel is szolgálva térségünk jövőjét, melyhez ezúton is kérjük a tisztelt Békés Megyei Önkormányzat segítségét és támogatását.

Szarvas, 2011. március 30.

Tirják László
igazgató